

**ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

**GENEL KURUL  
KARAR****CÜNEYT DURMAZ BAŞVURUSU (2)**

**Başvuru Numarası** : 2016/35468  
**Karar Tarihi** : 15/12/2021

**Başkan** : Zühtü ARSLAN  
**Başkanvekili** : Hasan Tahsin GÖKCAN  
**Başkanvekili** : Kadir ÖZKAYA  
**Üyeler** : Engin YILDIRIM  
Hicabi DURSUN  
Celal Mümtaz AKINCI  
Muammer TOPAL  
M. Emin KUZ  
Rıdvan GÜLEÇ  
Recai AKYEL  
Yusuf Şevki HAKYEMEZ  
Yıldız SEFERİNOĞLU  
Selahaddin MENTEŞ  
Basri BAĞCI  
İrfan FİDAN  
**Raportör** : Mustafa EKİM  
**Başvurucu** : Cüneyt DURMAZ

**I. BAŞVURUNUN KONUSU**

1. Başvuru, nezarethanede tutulma koşulları nedeniyle kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

**II. BAŞVURU SÜRECİ**

2. Başvuru 23/11/2016 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir.

7. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

8. İkinci Bölüm tarafından 21/7/2020 tarihinde yapılan toplantıda, niteliği itibarıyla Genel Kurul tarafından karara bağlanması gerekli görüldüğünden başvurunun Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün (İçtüzük) 28. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca Genel Kurula sevkine karar verilmiştir.

### **III. OLAY VE OLGULAR**

#### **A. Genel Olarak**

9. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

10. 1978 doğumlu olan başvurucu, Sayıştay denetçisi olarak görev yapmaktayken 1/9/2016 tarihinde meslekten çıkarılmıştır.

11. Başvurucu, Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) soruşturmaları kapsamında 19/10/2016 tarihinde gözaltına alınarak Ankara Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM) Şube Müdürlüğü nezarethanesine yerleştirilmiştir. Başvurucu 27/10/2016 tarihinde nezarethanedен çıkarılmıştır.

12. Başvurucu, Ankara 8. Sulh Ceza Hâkimliğince 27/10/2016 tarihinde tutuklanarak Sincan T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna gönderilmiştir.

13. Başvurucu 23/11/2016 tarihinde nezarethane koşullarına ilişkin olarak bireysel başvuruda bulunmuştur.

#### **B. Bireysel Başvuru Sonrası Gelişmeler**

14. Başvurucu, nezarethanede kaldığı süre boyunca kötü koşullarda tutulduğunu belirterek ilgili kamu görevlileri hakkında 24/11/2016 tarihinde suç duyurusunda bulunmuştur. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı 27/4/2017 tarihinde söz konusu şikâyet hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir. Bu karara yapılan itiraz Ankara 6. Sulh Ceza Hâkimliğince 5/7/2017 tarihinde kesin olarak reddedilmiştir.

15. Başvurucu, nezarethanede yetersiz koşullarda tutulduğunu ileri sürerek İçişleri Bakanlığından 27/10/2017 tarihli dilekçeyle 50.000 TL maddi tazminat ve 50.000 TL manevi tazminat talep etmiştir. Başvurucu, dilekçesine altmış gün içinde cevap verilmediğini belirterek Ankara 7. İdare Mahkemesi (Mahkeme) nezdinde İçişleri Bakanlığı aleyhine 22/2/2018 tarihinde tazminat davası açmıştır.

16. Mahkeme 13/12/2018 tarihli kararıyla davanın görev yönünden reddine karar vermiştir. Kararın gerekçesinde, gözaltına alma ve gözaltında tutmanın adli kolluk hizmeti olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiş ve bu süreçte uğranıldığı ileri sürülen zararın 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. maddesi kapsamında açılacak tazminat davasına konu edilebileceği ifade edilmiştir. Kararda, soruşturma ve kovuşturma sırasındaki fiiller sebebiyle uğranıldığı ileri sürülen zararın tazmini istemiyle açılan davanın 5271 sayılı Kanun'un 142. maddesi uyarınca adli yargının görevinde olduğu belirtilmiştir.

17. Bu karara karşı başvuru tarafından istinaf kanun yoluna başvurulması üzerine anılan karar, Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesinin 8/5/2019 tarihli kararıyla onanarak kesinleşmiştir.

#### IV. İLGİLİ HUKUK

##### A. Ulusal Hukuk

18. 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun "*İdari dava türleri ve idari yargı yetkisinin sınırı*" kenar başlıklı 2. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

*"1. (Değişik: 10/6/1994 - 4001/1 md.) İdari dava türleri şunlardır:*

*a) (İptal: Anayasa Mahkemesinin 21/9/1995 tarihli ve E.1995/27, K.1995/47 sayılı kararı ile; Yeniden Düzenleme: 8/6/2000 - 4577/5 md.) İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları,*

*b) İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan tam yargı davaları,*

...

*2. İdari yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır..."*

19. 2577 sayılı Kanun'un "*Doğrudan doğruya tam yargı davası açılması*" kenar başlıklı 13. maddesi şöyledir:

*"İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir."*

20. 5271 sayılı Kanun'un "*Gözaltı işlemlerinin denetimi*" kenar başlıklı 92. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

*"Cumhuriyet savcuları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcuları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri,*

varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetler; sonucunu Nezarethaneye Alınanlar Defterine kaydederler."

21. 5271 sayılı Kanun'un "Gözaltı" kenar başlıklı 91. maddesinin beşinci fıkrası şöyledir:

"(5) Yakalama işlemine, gözaltına alma ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine karşı, yakalanan kişi, müdafii veya kanuni temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımları, hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilir. Sulh ceza hâkimi incelemeyi evrak üzerinde yaparak derhâl ve nihayet yirmidört saat dolmadan başvuruyu sonuçlandırır. Yakalamanın veya gözaltına alma veya gözaltı süresini uzatmanın yerinde olduğu kamsına varılırsa başvuru reddedilir ya da yakalananın derhâl soruşturma evrakı ile Cumhuriyet Savcılığında hazır bulundurulmasına karar verilir."

22. 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 4., 11., 25. ve 26. maddelerinin ilgili kısmı şöyledir:

"Madde 4 - ...

Nezarethane: Şüpheli veya sanıkların haklarındaki işlemlerin tamamlanıp adli mercilere sevk edilinceye kadar bekletilmesi amacıyla yapılmış yerleri,

...

ifade eder.

...

Madde 11 - Üst araması yapılan kişinin nezarethaneye girişi, bu Yönetmeliğe ekli Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter'e (EK-B) kaydedilerek sağlanır.

Nezarethane işlemlerinde;

a) Aynı suçla ilgisi olanlar, birbirine hasım olanlar, erkek ve kadınlar bir araya konulmazlar, çocuklar yetişkinlerden ayrı tutulurlar.

b) Nezarethanede zaruri hâller dışında beşten fazla kişi bir arada bulundurulmaz.

c) Tuvalet, temizlik gibi zorunlu ihtiyaçların giderilmesi görevli memurun gözetiminde sağlanır.

...

g) Gözaltına alınan kişilerin yaşama haklarını koruyucu gerekli önlemler alınarak, bu amaçla ilgili gözetlenebilir. Gözetleme işlemi teknik imkânlar ölçüsünde kayda alınabilir.

h) Gözaltındaki kişinin beslenme, nakil, sağlığının korunması ve gerektiğinde tedavisi, yakalandığının yakınlarına haber verilmesi giderleri ilgili birimin bağlı olduğu Bakanlığın bütçe ödeneklerinden karşılanır.

...

*Madde 25 - Nezarethaneler en az 7 metrekare genişliğinde, 2,5 metre yüksekliğinde ve duvarlar arasında en az 2 metre mesafe olacak şekilde düzenlenir. Yeterli doğal ışıklandırma ve havalandırma imkânları sağlanır. Ancak, şüpheli sayısının çokluğu sebebiyle nezarethane imkânlarının yetersiz olması durumunda, nezarethaneler için öngörülen fiziki şartlara sahip başka yerler de kullanılabilir.*

*Nezarethanelerde gözaltına alınan kişilerin yatmaları ve oturmaları için yeterli kadar sabit ve dayanıklı oturma yerleri bulundurulur.*

*Mevsim ve gözaltı yerlerinin maddi şartları da dikkate alınarak, geceyi gözaltında geçirecek şahıslar için yeterli miktarda battaniye ve yatak temin edilir.*

*Tuvalet, banyo ve temizlik ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli tedbirler alınır.*

...

*Madde 26 – Nezarethane ve ifade alma odalarının standartlara uygunluğunu sağlamak amacı ile kolluk kuvvetlerinin yetkili birimleri tarafından denetleme yapılır.*

*Cumhuriyet başsavcuları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcuları, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetler; sonucunu Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Deftere kaydederler.*

*Yetkili ve görevli mercilerin mevzuatta öngörülen denetim yetkileri saklıdır."*

## **B. Uluslararası Hukuk**

### **1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**

23. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) "İşkence yasağı" kenar başlıklı 3. maddesi şöyledir:

*"Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muamelelere tabi tutulamaz."*

24. Sözleşme'nin "Etkili başvuru hakkı" kenar başlıklı 13. maddesi şöyledir:

*"Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir."*

### **2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı**

25. Sözleşme'nin 13. maddesinde yer alan düzenlemenin amacı, Sözleşme'de korunan hakları ihlal edilen kişilerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvuruda bulunmadan önce ulusal düzeyde bir çözüme ulaşmalarını sağlamaktır (*Kudla/Polonya* [BD], B. No: 30210/96, 26/10/2000, § 152). Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlüklerin ulusal düzeyde korunması için etkili bir başvuru yolunun bulunması gerekir.

AİHM'e göre Sözleşme'nin 13. maddesi yetkili ulusal makamlar tarafından Sözleşme kapsamına giren bir şikâyetin esasının incelenmesine izin veren ve uygun bir telafi yöntemi sunan bir iç hukuk yolunun sağlanmasını gerekli kılmaktadır (*İlhan/Türkiye* [BD], B. No: 22277/93, 27/6/2000, § 97; *Kudla/Polonya*, § 157; *Özpınar/Türkiye*, B. No: 20999/04, 19/10/2010, § 82).

26. Ayrıca Sözleşme'nin 13. maddesinin gerektirdiği başvuru yolunun hem teoride hem de pratikte devam eden ihlali önlemesi ve meydana gelen ihlaller için uygun telafi imkânı sağlaması, özellikle başvurunun yerine getirilmesinin haksız bir şekilde kamu makamlarının eylemleri veya ihmalleri ile engellenmemesi gerekmektedir (*Ananyev ve diğerleri/Rusya*, B. No: 42525/07 ve 60800/08, 10/1/2012, § 96; *Çakıcı/Türkiye* [BD], B. No: 23657/94, 8/7/1999, § 112; *M.S.S./Belçika ve Yunanistan* [BD], B. No: 30696/09, 21/1/2011, § 288).

27. AİHM, Sözleşme tarafından söz konusu hükme atfedilen özel önemin devlet tarafından tazmin edici bir hukuk yoluna ilaveten bu tür muamelelerin tamamını hızla sonlandıracak etkili bir mekanizma kurulmasını gerektirdiğini kabul etmektedir (*Yarashonen/Türkiye*, B. No: 72710/11, 24/6/2014, § 61).

28. AİHM, *Ulemek/Hırvatistan* (B. No: 21613/16, 31/10/2019, § 88) kararında bazı durumlarda başvuranın yetersiz koşullarda tutulmasının kısa süreli olması dikkate alındığında etkili bir önleyici hukuk yoluna başvurulmasının anlamsız olacağı ve bu nedenle başvuranın geçmişte bu tür koşullarda tutulması nedeniyle yaşadığı zararların tazmin edilmesini sağlayabilecek bir tazminat yoluna başvuranın mümkün olan tek seçenek olabileceğini belirtmiştir.

## V. İNCELEME VE GEREKÇE

29. Anayasa Mahkemesinin 15/12/2021 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

### A. Adli Yardım Talebi Yönünden

30. Başvurucu, bireysel başvuru harç ve masraflarını karşılayacak geliri olmadığını beyan ederek adli yardım talebinde bulunmuştur.

31. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Şerif Ay* (B. No: 2012/1181, 17/9/2013) kararında belirtilen ilkeler dikkate alınarak geçimini önemli ölçüde güçleştirmeksizin yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmayan adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

### B. Kötü Muamele Yasağıyla Bağlantılı Olarak Etkili Başvuru Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

#### 1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

32. Başvurucu; 10 m<sup>2</sup> olan nezarethanede dokuz gün boyunca on bir kişiyle kaldığını, pencerenin, havalandırma sisteminin ve ışıklandırmanın bulunmadığını, yanmayan kaloriferler nedeniyle nezarethanenin soğuk olduğunu, iki bank dışında yatmak ve oturmak için yeterli yer bulunmadığını, nezarethanenin çok kirli olduğunu, duş alma ve çamaşır değiştirme imkânının bulunmadığını, verilen gıdanın günlük ihtiyacın çok altında kaldığını,

bu koşulların iyileştirilmesini, d¼zeltilmesini ve g¼zaltı s¼reci sona erdikten sonra bu koşullardan kaynaklanan zararlarının tazmin edilmesini sağlayacak bir hukuk yolu bulunmadığını ileri s¼rerek k¼t¼ muamele yasağı ve bununla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir.

33. Bakanlık, Anayasa Mahkemesinin *Nebahat Baysal G¼l* (B. No: 2016/14634, 28/5/2019) başvurusunda vermiş olduğu karar doğrultusunda başvurucunun tam yargı davası ağması gerektiğini belirterek başvurunun başvuru yollarının t¼keticilmemiř olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi y¼n¼nde g¼r¼ř bildirmiştir.

34. Başvurucu, Bakanlık g¼r¼ř¼ne karşı cevabında idari yargıda tam yargı davası ağtığını ve davanın reddedildiğini belirterek buna ilişkin belgeleri sunmuştur.

## 2. Değerlendirme

### a. İncelemenin Kapsamı Y¼n¼nden

35. Başvurucu, etkili başvuru hakkının yanı sıra nezarethanede tutulma koşullarının elverişsizliği nedeniyle k¼t¼ muamele yasağının ihlal edildiği iddiasında bulunmuştur. Bireysel başvuru yaptıktan hemen sonra başvurucunun idare mahkemesinde ağtığı tam yargı davası g¼rev y¼n¼nden reddedilmiştir. Bu nedenle somut olayda başvurucunun iddialarına ilişkin olarak kamu makamlarınca ve yargı mercilerince yapılımiş herhangi bir inceleme ve tespit bulunmamaktadır.

36. Bireysel başvurulara ilişkin şikayyetlerin incelenmesinde Anayasa Mahkemesinin sahip olduğu rol ikincil nitelikte olup icra edilen bir soruşturmadaki delilleri değerlendirmek kural olarak yargı mercilerinin işi olduğundan Anayasa Mahkemesinin g¼revi, bu mercilerin maddi olaylara ilişkin yaptıkları değerlendirmenin yerine kendi değerlendirmesini koymak değildir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, B. No: 2013/293, 17/7/2014, ř 96). Dolayısıyla k¼t¼ muamele yasağıyla ilgili şikayyetleri aydınlatmaya yeterli veri bulunmadığından yalnız k¼t¼ muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddiası incelenmiştir.

37. Etkili başvuru hakkına y¼nelik iddialar ise iki eksende yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki tutulma koşullarının iyileştirilmesini sağlayacak bir mekanizmanın bulunmadığı, diğeri ise bu koşullar nedeniyle uğranılan zararın giderilmesi için elverişli bir tazmin yolunun olmadığı iddiasıdır.

38. Anayasa'nın 17. maddesinde g¼vence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının mutlak nitelikli olmasından ¼t¼r¼ bu yasaak ağısından sağlanması gereken başvuru yolunun etkili olduğundan s¼z edilebilmesi için bunun ihlali ¼nleme ve gerektiğinde tamamlayıcı bir unsur olarak makul bir tazmin imkânı sunması gerekir. Aksi takdirde bu t¼r ihaller ağısından sadece tazmin yollarının ¼ng¼r¼lm¼ř olması, bu t¼r muamelelere maruz kalan kişilere yapılanları meşrulaştırmış ve devletin tutma koşullarını Anayasa'nın g¼vence altına aldığı standartlara y¼kseltme y¼k¼ml¼l¼ę¼n¼ kabul edilemez bir şekilde azaltımış olacaktır. Bu nedenle ancak tutulma koşullarının iyileştirilmesi/d¼zeltilmesi ve ayrıca bu koşullardan kaynaklanan zararların tazmin edilmesini sağlayacak bir başvuru yolunun etkililiğinden s¼z edilebilir (*K.A. [GK]*, B. No: 2014/13044, 11/11/2015, řř 72, 73).

39. Bununla birlikte kişinin nezarethanedен çıkarılması durumunda tutma hâli de sona ereceği için tutmadan kaynaklanan ihlalin devam ettiğinden söz edilemez. Kişinin gözaltı süreci sonunda tutuklanmasıyla veya salıverilmesiyle birlikte gözaltı sürecindeki tutma hâli sona erer. Gözaltı sürecinden sonra kişinin tutuklanması nezarethanedе tutulmayı sonlandıran bir işlemdir. Zira kişi tutuklandıktan sonra ceza infaz kurumuna gönderilmekte, dolayısıyla tutma koşulları değişmektedir. Ayrıca ceza infaz kurumundaki tutma hâlinde kişilerin tutma koşullarına ilişkin olarak infaz hâkimliklerine başvurma imkânı bulunmaktadır. Başvurucunun tutulduğu dokuz günlük sürenin "Ulusal Hukuk" kısmında yer verilen önleyici hukuk yoluna başvurusunu anlamsız kılacak kadar kısa olduğu da dikkate alındığında gözaltı süreci sona eren kişilerin artık mevcut ihlali önleyici ya da tutma koşullarının geleceğe yönelik olarak düzeltilmesini temin edici hukuk yollarına başvurusu anlamını yitirmekte, bu durumda uğradıkları zararları tazmin edici mekanizmaların varlığı yeterli hâle gelmektedir. Dolayısıyla gözaltı süreci sona erenlerin nezarethanedен ayrıldıkları tarihe kadar maruz kaldıkları tutma koşullarına ilişkin şikâyetler bakımından etkili hukuk mekanizmasının tazminat yolu olduğu söylenebilir (aynı yöndeki değerlendirmeler için bkz. B.T. [GK], B. No: 2014/15769, 30/11/2017, § 49; *Nebahat Baysal Gül*, § 23).

40. Yukarıdaki açıklamalar ışığında somut başvuruda tutulma koşullarının düzeltilmesi için etkili bir yolun bulunmadığı iddiası üzerinde durulmamış, inceleme sadece başvurucunun tutulma koşullarının yol açtığını öne sürdüğü zararının giderimi için etkili bir hukuk yolunun bulunmadığı iddiasıyla sınırlı olarak yapılmıştır.

#### **b. Kabul Edilebilirlik Yönünden**

41. Başvurucu, hiçbir idari ya da yargısal merciye müracaat etmeden doğrudan Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuş; daha sonra açtığı tam yargı davası ise görev yönünden reddedilmiştir. Bu durumda başvuru yollarının tüketilip tüketilmediği ele alınmalıdır.

42. Başvurucunun başvuru yollarının tüketilmesi noktasında kendisinden beklenebilecek özen yükümlülüğünün yerine getirip getirmediğinin başvurunun özellikleri dikkate alınarak incelenmesi gerekir (S.S.A., B. No: 2013/2355, 7/11/2013, §§ 27, 28). Başvurucu, bireysel başvuru yaptıktan sonra idare mahkemesine açtığı tam yargı davası neticesinde verilen görev yönünden ret kararını Anayasa Mahkemesine sunmuştur. Başvurucunun başvuru tarihi itibarıyla başvuru yollarını tüketmeden bireysel başvuruda bulunduğu anlaşılmakta ise de bireysel başvuru sürecinde nezarethanedе tutulma koşullarının kötülüğünden bahisle idari yargıda açtığı tam yargı davasında verilen görevsizlik kararı kesinleşmiştir. Görevsizlik kararında işaret edilen adli yargı merciinde tazminat davası açmasının beklenmesi nezarethanedе tutulma koşullarıyla ilgili etkili hukuk mekanizmasının idari yargı yeri olduğunu tespit eden Anayasa Mahkemesinin *Nebahat Baysal Gül* kararındaki içtihadı karşısında başvurucuya fazla bir külfet yüklenmesi anlamına geleceğinden başvuru yollarının tüketildiği sonucuna varılmıştır.

43. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.



## c. Esas Yönünden

### i. Genel İlkeler

44. Anayasa'nın 40. maddesinde, Anayasa'da güvence altına alınmış hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkesin yetkili makama başvurma hakkı güvence altına alınmaktadır. Buna göre etkili başvuru hakkı; anayasal bir hakkının ihlal edildiğini ileri süren herkese hakkın niteliğine uygun olarak iddialarını inceletebileceği makul, erişilebilir, ihlalin gerçekleşmesini veya sürmesini engellemeye ya da sonuçlarını ortadan kaldırmaya elverişli idari ve yargısal yollara başvuruda bulunabilme imkânı sağlanması olarak tanımlanabilir (*Yusuf Ahmed Abdelazim Elsayad*, B. No: 2016/5604, 24/5/2018, §§ 59, 60).

45. Temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğine ilişkin iddiaların ileri sürülebileceği bir başvuru yolunun mevzuatta öngörülmesi yeterli değildir. Söz konusu başvuru yolunun aynı zamanda uygulamada da etkili olması gerekir. Bununla birlikte bir başvuru yolunun gerek hukuken gerekse uygulamada genel anlamda etkili olması, somut olay bakımından etkili başvuru hakkına ilişkin bir müdahale bulunup bulunmadığının değerlendirilmesine engel değildir (*Yusuf Ahmed Abdelazim Elsayad*, § 61).

46. Etkili başvuru hakkının Anayasa ile korunan diğer hakların tamamlayıcısı olması nedeniyle tek başına ihlal edildiğinin ileri sürülmesi mümkün değildir. Bir başka deyişle etkili başvuru hakkının ileri sürülebilmesi için öncelikle Anayasa ile korunan diğer hakların ihlal edildiğine dair savunulabilir bir iddia olmak zorundadır. Buna karşılık etkili başvuru hakkı bakımından inceleme yapılması kural olarak başka bir Anayasa hükmünün ihlal edildiğine önceden karar verilmiş olması şartına bağlı değildir (*Abdullah Yaşa* [GK], B. No: 2015/12486, 5/11/2020, § 64).

### ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

47. Nezarethanede tutulma koşullarının elverişsizliği konusundaki iddialar, Anayasa Mahkemesince verilen *Nebahat Baysal Gül* kararında ele alınmıştır.

48. Anayasa Mahkemesi, anılan kararda başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle başvurunun kabul edilemez olduğu sonucuna ulaşmıştır. Anayasa Mahkemesi gözaltında tutmanın yargısal nitelik taşıyan bir karara dayandığını, gözaltı işleminin gerçekleştiği nezarethanelerin yönetim, denetim ve işletilmesinin idare tarafından yürütülen bir kamu hizmeti olduğunu, nezarethane koşullarının ilgili ulusal ve uluslararası hukukta belirtilen standartlara uygun hâlde bulundurulmasından idarenin sorumlu olduğunu, 2577 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre idari işlem ve eylemlerden dolayı kişisel hakkı doğrudan muhtel olanlarca idari yargıda tam yargı davası açılabileceğini ve kişinin nezarethaneden çıkması hâlinde etkili hukuk mekanizmasının tam yargı davası olduğunu ifade etmiştir (*Nebahat Baysal Gül*, §§ 19-32).

49. Başvurucu, gözaltından çıkarıldıktan sonra nezarethanede insan haysiyetiyle bağdaşmayan koşullarda tutulduğu iddiasıyla otuz gün içinde doğrudan Anayasa Mahkemesine müracaat etmiştir. Başvuru hakkında henüz bir karar verilmemişken başvurucu, İçişleri Bakanlığı aleyhine 22/2/2018 tarihinde tazminat davası açmıştır. Bireysel başvuru tarihinden sonra açılan dava İdare Mahkemesi tarafından görev yönünden reddedilmiş ve istinaf kanun yolu denetiminden geçen bu karar kesinleşmiştir.

50. Nezarethanedeki tutma koşullarının yetersizliğine ilişkin şikâyetlerin çözüm yerinin idari yargı makamları olduğunu belirten Anayasa Mahkemesi tarafından verilmiş *Nebahat Baysal Gül* kararı doğrultusunda idare mahkemelerinin başvuru tutulma koşullarını tespit ederek ileri sürülen iddiaların doğruluğunu idare hukuku ilkeleri gereğince değerlendirip ulaştığı sonuca göre meselenin esasına ilişkin bir karar vermesi gerekir. Somut olayda İdare Mahkemesinin başvuru tutulma koşullarını araştırarak sonucuna göre başvuru zararının tazmin edilip edilmeyeceğine karar vermek yerine Anayasa Mahkemesinin yukarıda belirtilen içtihadıyla bağdaşmayacak biçimde davayı görev yönünden reddettiği görülmüştür.

51. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

### C. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

52. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

*"(1) Esas inceleme sonunda, başvuru hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. ...*

*(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir."*

53. Başvuru, ihlalin tespit edilmesini istemiş ve 100.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

54. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi diğer bir kararında ise bu ilkelerle birlikte ihlal kararının yerine getirilmemesinin sonuçlarına da değinmiş ve bu durumun ihlalin devamı anlamına geleceği gibi ilgili hakkın ikinci kez ihlal edilmesiyle sonuçlanacağına işaret etmiştir (*Aliğül Alkaya ve diğerleri* (2), B. No: 2016/12506, 7/11/2019).

55. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Doğan*, §§ 55, 57).

56. İhlalin mahkeme kararından kaynaklandığı durumlarda Anayasa Mahkemesi 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 79. maddesinin 1 numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere kararın bir örneğinin ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmeder. Anılan yasal düzenleme, usul hukukundaki benzer hukuki kurumlardan farklı olarak ihlali ortadan kaldırmak amacıyla yeniden yargılama sonucunu doğuran ve bireysel başvuruya özgülenen bir giderim yolunu öngörmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal kararına bağlı olarak yeniden yargılama kararı verildiğinde usul hukukundaki yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olarak ilgili mahkemenin yeniden yargılama sebebinin varlığını kabul hususunda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla böyle bir kararın kendisine ulaştığı mahkemenin yasal yükümlülüğü, ilgilinin talebini beklemeksizin Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı nedeniyle yeniden yargılama kararı vererek devam eden ihlalin sonuçlarını gidermek üzere gereken işlemleri yerine getirmektedir (*Mehmet Doğan*, §§ 58, 59; *Aliğül Alkaya ve diğertleri (2)*, §§ 57-59, 66, 67).

57. İncelenen başvuruda kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla ihlalin mahkeme kararından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

58. Bu durumda kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Yapılacak yeniden yargılama ise bireysel başvuruya özgü düzenleme içeren 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bu kapsamda yapılması gereken iş yeniden yargılama kararı verilerek Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştırın nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar verilmesinden ibarettir. Bu sebeple kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapılmak üzere Ankara 7. İdare Mahkemesine (E.2018/475, K.2018/2296) gönderilmesine karar verilmesi gerekmektedir.

59. Öte yandan ihlalin niteliğine göre yeniden yargılamanın yeterli bir giderim sağlayacağı anlaşıldığından başvurucunun tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

## **VI. HÜKÜM**

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. Kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edilmesine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Kararın bir örneğinin kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere Ankara 7. İdare Mahkemesine (E.2018/475, K.2018/2296) GÖNDERİLMESİNE,

E. Başvurucunun tazminat talebinin REDDİNE,

F. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 15/12/2021 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.